

הריני מתכבד להגיש בזה את הדין וחשבון של בנק ישראל לשנת 2022, לפי סעיף 54 לחוק בנק ישראל, התש"ע-2010.

שנת 2022 התאפיינה בשני תהליכים מרכזיים, שהחלו עוד בשנת 2021, על רקע ההתאוששות המהירה מהשפעות מגפת הקורונה: צמיחה מהירה לצד התגברות הלחצים האינפלציוניים. הלחצים האינפלציוניים החלו בזעזועי היצע בין-לאומיים, שעליהם התווספו לחצי ביקוש מקומי אשר הלכו וגברו במהלך השנה. לצד דעיכת ההשפעות השליליות של המגפה הופיעו גורמים נוספים שהשפיעו באופן שלילי על המשק ובהם המלחמה באוקראינה.

התוצר צמח השנה בקצב מהיר של 6.4%, בהמשך לצמיחה הגבוהה בשנת 2021 שעמדה על 8.6%. רמת התוצר במהלך שנת 2022 הייתה גבוהה מזו הנגזרת ממגמתו בשנים שקדמו למשבר הקורונה. צמיחה זו נשענה על הגידול המהיר של הצריכה הפרטית, היצוא וההשקעה – בעיקר הבניה למגורים. בצריכה הפרטית בלטה התרחבותה המהירה של צריכת השירותים – על רקע הסרת כלל המגבלות על פעילותם של ענפי שירותי הקירבה. משקי הבית לא שחקו השנה את החיסכון הניכר שהם צברו מתחילת משבר הקורונה, שחיקה שהייתה מגדילה עוד יותר את הצריכה הפרטית. גידולו המהיר של היצוא המשיך להישען בעיקר על יצוא שירותי ההיי-טק, אולם בשנתיים האחרונות ניכר גם גידול נאה של יצוא הסחורות. הצמיחה המהירה השתקפה גם בשוק העבודה ההדוק: שיעור התעסוקה עלה, שיעור האבטלה ירד, והם חזרו לרמותיהם טרם המשבר.

האינפלציה הסתכמה השנה ב-5.3%, ובכך, לראשונה בעשור האחרון, חרגה מעל תחום היעד. האצת האינפלציה החלה עוד בשנת 2021, לאחר שנים רבות שבהן רמתה הייתה נמוכה מאוד. בדומה למתרחש בעולם האצת האינפלציה הושפעה בשלב הראשון בעיקר ממגבלות ההיצע העולמיות, על רקע היציאה ממשבר הקורונה. מגבלת ההיצע החריפה השנה על רקע המלחמה באוקראינה שהשפעותיה ניכרו בעיקר במחירי האנרגיה והמזון. במהלך השנה גברה גם תרומת הגאות בביקושים המקומיים לאינפלציה. עם זאת, האינפלציה בישראל השנה הייתה נמוכה מאשר במרבית המדינות המפותחות – במידה רבה בזכות הישענותה של ישראל על מאגרי גז משלה, שמחיריו קובעו בהסכמים ארוכי טווח. לאחר מגמת ייסוף מתמשכת, השקל פוחת במהלך השנה ב-4% (במונחי שער החליפין הנומינלי האפקטיבי), תהליך שנמשך גם בתחילת שנת 2023.

עם היציאה ממשבר הקורונה והופעת לחצים אינפלציוניים היה בנק ישראל מהבנקים המרכזיים הראשונים בעולם שהפחיתו במהלך שנת 2021 את מידת ההרחבה המוניטרית באמצעות הפסקת השימוש בכלים המוניטריים המיוחדים שהופעלו בעת המשבר. בתחילת השנה עוד נשמרה רמת הריבית הנמוכה, לנוכח התחלואה הרחבה בנגיף האומיקרון ואי-הוודאות ששררה ביחס לדעיכת מגפת הקורונה, וכדי לתמוך בהתאוששות המשק ממנה. במהרה התברר כי הפעילות במשק מתאוששת בקצב מואץ, וכי האינפלציה מאיצה ונובעת במידה גוברת והולכת גם מלחצי ביקוש. האצה נוספת באינפלציה ברחבי העולם חלה כאשר פרצה בפברואר המלחמה באוקראינה, שגרמה למחסור בחומרי גלם ולעליה חדה במחירי הסחורות בעולם. לפיכך הודיעה הוועדה המוניטרית כבר בפברואר כי היא מעריכה שבקרוב יבשילו התנאים להעלאה הדרגתית של הריבית. באפריל החלה הוועדה בתהליך מהיר של העלאת הריבית – מ-0.1% ל-3.25% בסוף השנה, הרמה הגבוהה ביותר מאז 2010, והמשיכה להעלות את הריבית גם בתחילת 2023. העלאתה המהירה והנחושה, אף זאת בדומה למדינות רבות, נועדה למנוע את התבססות האינפלציה ברמה גבוהה.

השפעת המפנה במדיניות המוניטרית ניכרה בשווקים הפיננסיים. הריבית על האשראי הבנקאי, הן לעסקים והן למשקי הבית (לדיוור ושלא לדיוור), עלתה במהלך השנה עם עליית ריבית בנק ישראל. בסיכומה של שנת 2022 גדל סך האשראי במשק בקצב מהיר, אולם בעוד שבמחציתה הראשונה נמשך הגידול החד של האשראי, הואט קצב גידולו במחצית השנייה. בשווקים הפיננסיים בישראל ירדו השנה מחירי הנכסים, הן בהשפעתה של עליית הריבית בארץ והן על רקע עליות הריבית והירידות בשווקים הפיננסיים בעולם. הירידות בשווקים הפיננסיים בישראל המשיכו גם בתחילת 2023 והן היו חדות יותר מאלו שנרשמו במרבית השווקים בעולם. גיוסי ההון של חברות ההיי-טק פחתו במהלך השנה מרמות השיא של 2021, והגיעו בסופה לרמות דומות לאלו ששררו טרם הקורונה. עם זאת, שיעור המועסקים במגזר ההיי-טק הוסיף לעלות ב-2022 וגם השכר בו עלה השנה בשיעור גבוה יותר מאשר ביתר המגזר העסקי.

סיומו של משבר הקורונה והגאות בפעילות המשק הביאו לשיפור חד במצרפים הפיסקליים: בתקציב הממשלה נרשם השנה עודף של 0.6 אחוז תוצר (לעומת גירעון של 4.4 אחוזי תוצר בשנת 2021), והחוב הציבורי ירד ל-60.7 אחוזי תוצר, גבוה רק במקצת מרמתו טרם הקורונה. הפסקת התמיכות, שנדרשו בעטיו של המשבר, הביאה לירידה חדה של משקל ההוצאה הציבורית בתוצר, וההכנסות הציבוריות גדלו, בעיקר בזכות עלייה חדה בגביית המסים הישירים. להתמתנות של הגידול בהוצאה הציבורית (ללא הוצאות הקורונה) בשנים האחרונות תרמה הדחייה של חתימה על הסכמי שכר חדשים במגזר הציבורי. הגידול המהיר של תקבולי המסים שיקף, מלבד את הצמיחה המהירה, גם גורמים חד-פעמיים, בהם הגאות בזרמי הכספים למגזר ההיי-טק והפעילות הערה בנדל"ן.

ההשקעה הגבוהה בבנייה למגורים תרמה, כאמור, לצמיחה המהירה של המשק השנה. למרות התרחבותו של היצע הדירות והרמה הגבוהה של התחלות הבנייה בשנתיים האחרונות, המשיכו מחירי הדירות לעלות במהירות לאורך מרבית השנה, אולם לקראת סופה עלייתם התמתנה ואף נרשמו ירידות במחירי הדירות החדשות. ההתמתנות בעליית מחירי הדירות מושפעת גם מהירידה בביצועי העסקאות, שהתרחשה גם על רקע התייקרות המשכנתאות.

צמיחת פריון העבודה בישראל, שהינה רכיב חיוני להבטחת צמיחה בת-קיימא של המשק, הואצה בעשור האחרון, ואף החל תהליך של צמצום הפער ביחס למדינות ה-OECD. עם זאת פריון העבודה בישראל עודנו נמוך בהשוואה למדינות אלה, והעלאתו היא מהאתגרים המרכזיים שהמשק ניצב בפניהם. לשם כך יש לפעול במספר צירים אסטרטגיים, בהם פיתוח ההון האנושי, השקעה בתשתיות פיזיות – בעיקר לתחבורה ציבורית – ובתשתיות דיגיטליות, קידום השימוש באמצעים דיגיטליים בעבודת הממשלה וקידום התחרות והחדשנות במערכת הפיננסית לצד המשך שמירה על יציבותה. התוכנית שהגיש בנק ישראל לממשלה הנכנסת עם הקמתה מתייחסת בפירוט לנושאים אלה, וכן להתמודדות עם אתגרים מרכזיים נוספים, בהם הדיור וסוגיית האנרגיה והאקלים.

דו"ח בנק ישראל מעצם טבעו סוקר את השנה שחלפה. יחד עם זאת אני מוצא לנכון להתייחס בקצרה גם להתפתחויות בחודשים האחרונים. התקופה הנוכחית בה התנאים הכלכליים העולמיים והמקומיים משתנים, מחייבת ניהול אחראי במיוחד של המדיניות הפיסקלית; ואכן, בסוף פברואר אושרה בממשלה הצעת תקציב המדינה שמסגרתה עומדת בהלימה למדיניות המוניטארית המצמצמת בתקופה זו. גם הסכמי השכר במגזר הציבורי שנחתמו לאחרונה עקביים עם ריסון האינפלציה והחזרתה לתחום היעד. במקביל, מקדמת הממשלה שינויי חקיקה הנוגעים למערכת המשפט בישראל. קיומם של מוסדות חזקים ועצמאיים חיוני ליציבותו ולשגשוגו של המשק לאורך זמן, דבר העולה גם מהספרות הכלכלית המחקרית. חשיבותם של מוסדות אלו אף מתגברת בעידן הגלובליזציה ולאור מאפייני כלכלת ישראל. מספר התפתחויות בשוקים הפיננסיים והתייחסויות של גורמים כלכליים בין-לאומיים לתהליכי החקיקה הנדונים בימים אלה בישראל מחדדות את הצורך להבטיח את עצמאותם ומקצועיותם של המוסדות בישראל וכן את הצורך ששינויים משמעותיים ייעשו בהסכמה רחבה.

פרופ' אמיר ירון



נגיד בנק ישראל